1629

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA

DE

FEBRE PURPURATA MALIGNA,

QUAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

DOMINO CAROLO,

BORUSSIÆ PRINCIPE, MARCHIONE BRANDENBURGICO, CETERA

SUB PRÆSIDIO,

DN. FRIDERICI HOFFMANNI,

COLLEGII MEDICI h. t. DECANI,

PRO GRADU DOCTORIS,

Solenni Philiatrorum examini exponit

AUTOR

JOH. GEORG. SCHWEBE,

OSTERODA HANNOVERAN.

Ad d. XII. Febr. An. M DCCXIIX.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

Typis CHRISTIANI HENCKELII, Acad. Typ.

DISSERTATIO INAUGURALIS,
DE
FEBRE PURPURATA MALIGNA.

PROOEMIUM.

EX omni afflictionum & gravium morborum genere, qui humanum corpus de integritatis ſtatu deturbant, planeque dejiciunt, eæ imprimis febres eminent, quæ mali moris ſunt, & vulgari malignitatis appellatione inſigniri ſolent, neque tantum eam ob rationem, quia ſummum vitæ periculum ſibi conjunctum habent, ſed etiam propter abſtruſum & latentem genium, quo incedentes ægre cognoſci & non ſine magna difficultate dijudicari poſſunt. Princeps tamen ac palmaria cauſa, cujus reſpectu ejusmodi febres malignitatis nomen obtineant, ea nobis eſſe videtur, quod earum vera ac genuina indole non ſatis adhuc a medicis perſpecta, paucisſimi convenientem atque commodam iis medendi rationem intelligant. Inde eſt, quod exitioſæ hæ febres non ſufficientibus auxiliis repreſſæ, latiſſime ſerpant, ac repentina,

inopinata ſtrage haud parum multos, in optimo etiam ætatis ac ſanitatis flore conſtitutos miſerum in modum jugulent. Quemadmodum vero perniciales febres plerumque tecte agunt, & non niſi occultas generi humano inſidias ſtruunt; ita ſummam circumſpectionem & cogitate inſtitutam medendi rationem deſiderant. Atque hinc medici prudentis & cordati eſt, omnem animum, curam & cogitationem in exquirendâ vera harum febrium indole altiſſime defigere, ut graviſſima hæc mala eo majori dexteritate ac certitudine propulſare valeat. Equidem perpetuo in arduo ac difficili collocatus eſt aditus ad eas cauſas, quæ in magnis præſtandis effectibus multum poſſunt eo, quod ſub minimæ molis habitu ut plurimum delitеſcant, & agiliſſimo agendi principio inſtructæ ſint. Iam quum ad illud cognoſcendum ſenſuum noſtrorum infirmitas haudquaquam adſpirare poſſit, ratio etiam ſenſuum miniſterio deſtituta in judicio de iis ferendo ſæpiſſime vacillat & claudicat. Quanquam autem interiores & reconditas rerum cauſas apertius & quaſi præſentes à priori intueri non ſemper datum ſit, exactius tamen conſideratis phænomenis, interque ſe invicem collatis effectibus in prono atque proclivi eſt, de horum effectuum cauſis earumque viribus ſolidum proferre judicium. Nobis jam bono cum Deo conſtitutum eſt, ſpeciminis inauguralis loco naturam & cauſas febris Purpuratæ malignæ; quæ ann. 1715. per ver atque æſtatem Quedlinburgenſes turbavit muros, ejusque curationem proponere; quod ut feliciter inque generis humani ſalutem eveniat, numen immortale ardentiſſimis precibus ſollicitamus.

CAPUT.

CAPUT I.
DE
DEFINITIONE.

F*Ebris purpurata maligna* eſt cordis atque ſanguinis motus p. n. auctus, absque remiſſione typum ſuum abſolvens, cum macularum rubrarum eruptione conjunctus, à materia putredinoſam ac deſtructoriam elementorum ſanguinis diſſolutionem moliente & inflammationem internarum partium plerumque accerſente.

Genus conſtituit ſanguinis cordis atque arteriarum motus, p. n. auctus, quod demonſtratur ex pulſu celeriori ac frequentiori, item ex calore corporis totius ſummo, qui eſt à motu.

Differentia ſpecifica conſiſtit in eo, cum diximus, quod absque remiſſione typum ſuum abſolvat; Unde à febribus intermittentibus differt, quæ effato *Hippocrat. ſ. 4. aph. 43.* nihil periculi alunt; ſi ſecus contingat, fit tantum per accidens atque per errorem medentis, facta nempe materiæ peccantis ex primis viis, ad maſſam ſanguineam imprudenti detruſione; Ratione malignitatis quoque à reliquis febrium continuarum diſcrepat ſpeciebus, quæ quidem ſunt acutæ, non vero malignæ vid. *Wedel. patholog. dogm. ſect. 1. c. 7.* Si vero quæratur: ad quodnam acutorum genus ſit referendus hic noſter affectus? Reſpondemus, quod pro malignitatis vehementia varie ſuam luſerit tragoediam: Alios enim tertio, quarto, aut quinto die morti tradebat, in quibus morborum acutorum primum conſtituebat genus; in quibusdam vero ad ſeptimum, decimum quartum aut decimum octavum perdurans diem, finiebatur ad mortem, in quibus ad ſecundum & tertium acutorum genus erat referendus.

CAPUT II.

DE SUBJECTO differit.

De ſubjecto, acturi, illud diſpeſcimus in *Subjectum Morbi* & *Cauſæ*.

Subjectum morbi eſt vel *primarium*, quod eſt cor cum maſſa ſanguinea, conſtat enim quod cor ſit principium & fons omnis ſpiritus atque motus vitalis, & ſic ab illo dependentis caloris naturalis; quod ſi naturalis, certe ab eidem & ſanguini inducta intemperie, per miaſma quoddam, ad ſtagnationem & deſtructoriam elementorum ſanguinis ſeceſſionem diſponens, ſedes quoque erit ac fons caloris præter naturalis, hinc *Galen. L. 1. de diff. febr. c. 3. ſive enim exuſtio, ſive ſolis operatio calorem excitet in corpore præter naturalem, nondum tamen febris eſt niſi cor calefiat:* Non igitur audiendus *Helmont. qui lib. de febr. c. X.* orificium ventriculi febrium malignarum ſubjectum principale eſſe contendit, quod tamen cum ventriculo potius ſubjectum cauſæ erit nominandum; vel *ſecundarium*, quod eſt corpus univerſum, quatenus per ſæpius reiteratam ſanguinis circulationem reliquæ maſſæ humorum, & ſic omnibus corporis partibus communicatur malignitas; in ſpecie vero macularum purpurearum ſubjectum dicimus eſſe Epidermidem, integumentum corporis commune exterius, in quo vaſa ſanguifera atque capillaria glandularum in modum ſunt contexta, & mira arte fabrefacta, per quorum ductus materia peccans ad inſtar vaporis à natura extruditur inſenſibilis, & in ejusmodi maculas purpureas, quæ nihil aliud ſunt, quam ſa-

ſalia ſulphurea ſanguinis per putredinem reſoluta, redigitur. Major vero in illis partibus, quæ a calore foventur, illarum fit proventus, nam calor poros vaſorum retinet apertos, qui in partibus quæ frigori ſæpius exponuntur, facile obſtruuntur, & ſic materiæ peccantis transgreſſum impediunt.

Subjectum cauſæ partim in primis viis, partim in aëre quaerendum; In primis viis ventriculus, ſtatim venit examinandus; quod ſi enim hujus vel calor, vel menſtruum, vel motus tonicus deficiat, læditur chylificatio & tunc ventriculus crudum atque vitiatum ſanguini ſuppeditat chylum, qui craſin ſanguinis vitiando illum ad varia morborum genera diſponit, qualis enim chylus, talis ſanguis, qualis ſanguis, talis motus vitalis, qualis motus vitalis, talis quoque ſanitas.

Hepar quoque quatenus bilem ſecernit vel viſcidiorem, vel copioſiorem, vel acriorem accuſari meretur; Bilis viſcidior enim mediantibus particulis ſalino alcalicis fixis, humoribus & maſſæ ſanguineæ lentorem quendam inducit atque ad ſtaſin diſponit, unde illa, quæ in ſecretoriis tanquam inutilia à maſſa ſanguinea erant ſecernenda, remanent ac in corruptionem & putredinem abeunt. Bilis copia ſulphur ſanguinis nimis exaltat, eique majorem ſpirituaſcentiam & motum inducit, unde ſerum blandum, gelatinoſum abſumendo ac deprimendo elementa ſanguinis diſcedere facit atque corruptioni tradit: bilis acrior denique erit in culpa, quatenus itidem humores noſtros nimium diſſolvit, & debitam maſſæ ſanguineæ craſin distemperat: hinc quoque *Hipp. l. de nat. hum.* vult omnes febres eſſe ex bile. Tacemus viſcera reliqua, ac glandulas majores, quæ ſi minus recte fungantur officio à natura illis commiſſo, ſubjectum cauſæ eſſe poſſunt.

Aër pro temporum locorumque varietate immutatus maxime erit accuſandus vid. *Excell. Dn. Præſid. diſſert. de aeris*

intem-

intemperie mult. morb. cauſa. quomodo vero hic ad generandum hunc morbum concurrat, infra videbimus.

CAPUT III.
DE
CAUSIS.

Cauſa hujus affectus immediata eſt ſyndrome & intenſio omnium motuum vitalium cordis, arteriarum, fibrarum, ratione pulſus & toni, omniſque motus progreſſivi & inteſtini partium fluidarum, a contagio ſive materia ſubtiliori, putredinoſum, diſſolutorium motum univerſæ machinæ minitante, in aëre maxime hoſpitante. Si vero fluidum hoc aëreo æthereum multis ſalinis, acribus, vel putridis, terreſtribus atque ad motum minus aptis particulis eſt refertum, reſolutionem atque ſeceſſionem particularum ſanguinis minatur totalem, unde quoque *Bagliv. prax. med. l. 1. ait: Febres per æſtatem ob aeris mutationem ſævientes, ab alcalino acribus producuntur ſalibus: variæ enim telluris & mineralium particulæ vi caloris ſolis in aerem elevatæ, illic per novos ſupervenientes calores magis atque magis attenuantur, cohobantur atque volatiliſantur, unde volatilitatem & alcalino acrem indolem nanciſcuntur, quæ ſanguini communicatæ, ejusdem maſſam diſſolvunt primo, & ex diſſolutione mox coagulationis effectus ſuboriuntur:* vel ſpiritus ligantur vitales ac debilitantur, unde propter motum tonicum vaſorum deſtructum, liberior ſanguinis per vaſa impeditur regreſſus, vaſa minima obſtruuntur, adeoque ſanguinis circulus fit inæqualis, unde ad putredinem, ſtagnationem ac corruptionem properat; Hujus rei fidem nobis faciunt fidæ variorum autorum obſervationes ubi cadaverum ejusmodi febribus malignis ex-

extinctorum viſcera deprehendere nigricantia atque ſphacelata vid. *Bonett. Anat. practic. lib. 4. ſect. 1. obſ. 57.*

Sed quomodo hoc principium contagioſum, heterogeneum atque morbificum vel extra, vel intra corpus generetur, examinabimus in ſequentibus.

Cauſa mediata proxima eſt ſanguinis ſtatus plethoricus vel etiam cacochymicus ob ſtrictiorem vaſorum & cutis habitum, fibrasque ſpiritu animali turgidiores ac ſenſibiliores; inde enim ſanguinis fluidi cum ſolidis partium fibris major fit attritio, colliſio & reſolutio.

In cauſis mediatis remotioribus inveſtiganda veniunt: I. *ex naturalibus ætas*, quæ eſt puerilis atque juvenilis: pueri enim ac juvenes ſanguinem habent præ aliis floridiorem, calidiorem, & fibras teneriores, imbecilliores ac ſenſibiliores, unde illarum tonus facile deſtruitur; adde quod in hac ætate ſæpius committatur error circa diætam.

Temperamentum ſanguineum, ratione particularum oleoſarum & ſulphurearum, à leviſſimo etiam ſtimulo reſolutionem concipientium, accuſari meretur. *Phlegmaticum* mediante lympha partim varia ex aëre recipit heterogenea effluvia; partim etiam propter ſulphur ſanguinis depreſſum, lentorem, ſtaſin atque corruptionem humoribus inducit: In *Cholerico*, particulæ bilioſæ acres & ſulphureæ ſanguinis à ſero blando deficiente minus diluuntur, & ſic eo facilius accenduntur.

Habitus corporis cacochymicus, ſcorbuticus atque obeſus variis putridis, ſalinis atque lentis humoribus impletus his quoque favet febribus.

Sexus ratione omnes tam mares, quam fœminas invadit promiſcue; cum vero fœminæ viris ſint ſeroſiores, illæ quoque ad morbum hunc videntur magis diſpoſitæ: Viri, cum ſint illis calidiores ac ſicciores, hoc morbo correpti gravius decumbunt.

II. *Ex non naturalibus* aër pro diverſa locorum atque temporum varietate alteratus in conſiderationem venit, corpuſcula enim virulenta ſubtiliſſima arctiſſimos poros ſubeunt, & vi ſua potenti centralem fluidorum diſſolutionem machinantur: miaſma vero aëre vectum & ad ſpiritus, quibus prorſus eſt improportionatum, delatum, animale maxime deſtruit fluidum & ſanguinis miſcelam vel nimium diſſolvit, vel coagulat; & quod maximum eſt, ſemper inſtar fermenti ſe multiplicat, ita, ut ex corporibus ejusmodi infectis, copioſiſſima ejus naturæ exhalent corpuſcula, quæ à diſpoſitis ſubjectis recepta, eandem ludunt tragœdiam; vitiatur vero aër (α ſi ventis non exagitetur atque diffletur ſalubribus, (β ſi varii putridi, fœtidi ac maligni vapores ipſi commiſceantur; ſic de nebula ſingulari febris malignæ lethalis cauſa vid. *Ephem. Germ. dec. 3. Ann. IX. obſ. 94.* & de fermento pellionum peſtilentem fœtorem ſpirante *Ammann. med. crit. caſ. 81*, item de febre petechiali maligna ab olfactis floribus, quibus cadaver pueruli febre acuta defuncti ornatum erat *M. N. C. Dec. 3. ann. VII. obſ. 193.* (γ ſi in qualitate excedit prima, v. g. in humiditate, ſiccitate nimia &c. hinc *Diodor. Sicul. lib. 5. hiſt. bibl.* ex aëre pluvioſo, corruptis inde frugibus peſtilentiam narrat enatam, nam aëre exiſtente nebuloſo ac pluvioſo, ætheris vis, quæ alias in celerrimo motu verſatur, ab humidi exſuperantia nimium retunditur, unde motu ætheris ſic refracto, labaſcunt humorum ſanguinisque motus, ſpirituum vis debilitatur, & inclinatio fit ad putredinem.

Aſtrorum quod attinet influxum, illis vis alterandi corpora noſtra denegari non poterit; Sic Saturni & Jovis, item Saturni & Martis adſpectus graves caſus mortalibus prænunciant, quia plerumque has ſiderum conjunctiones epidemici acuti. imo contagioſi morbi ſequi ſolent, quin ex his peſtis

[illegible] ~rum obſervationes oſtendunt

dunt: ſciendum tamen, quod aſtra ad hunc vel illum affe-ctum ſaltem diſponant, non vero proxime & immediate producant.

Cibus ratione quantitatis ſi plus infarciatur, quam natura expoſtulat; ratione quoque qualitatis ſymbolum ſuum contribuit. Omnes cibi flatulenti, & facile ſubeunt putredinem, de febre ardente ab eſu malorum Armeniacorum vid. *M. N. C. Dec. 3. ann. V. obſ. 114*; ſic fructus quidam in ſe ſuaque natura hominibus ſunt pernitioſi, de vi deleteria ſolani ſylvatici, Bella donna dicti vid. *Schenck. lib. 7. obſ. 9.* Poſſunt vero cibi quidam per accidens tales fieri, unde *Galen. lib. de cib. bon. & mal. ſucc. item lib. I. de diff. febr. c. 3.* ex pravis aut corruptis alimentis morbos peſtiferos exoriri, demonſtravit; fiunt vero tales, (1 quando fructus terræ ex prava anni, aëris aut tempeſtatis conſtitutione putreſcunt ac corrumpuntur; (2 quando in longiſſimum tempus reſervantur, ut putredinem concipiant, *Petr. Borell. cent. 2. obſ. 32.* febres malignas ab eſu carnis animalium ægrotantium ortas refert.

Potus ratione quantitatis, ſi ultra modum ingurgitetur, quoque nocet, tonus enim viſcerum inde debilitatur, ſerum in ſanguine augetur, ſulphur ejusdem deprimendo & ſpiritus animales debilitando, hinc poſtmodum in corpore generantur varii humores putridi, ſtagnantes, & varia ſaltem miaſmata ab extra concipiuntur, robore nempe ac vi naturæ debilitatis, cujus rei vidimus exemplum in ſtudioſo quodam, qui nimiis compotationibus addictus, tandem febre petechiali in florido ætatis ſuæ abripiebatur vigore; In qualitate nocet, ſi quando vel vina, vel alia nondum fermentata, vappida aſſumuntur potulenta, vel aquæ turbidæ bibuntur, ſtagnantes & paludoſæ; de aquæ, in qua lacertæ computruerant, & alius, in qua cannabis diutius fuerat macerata, potu lethali vid. *Schenk. lib. VII. obſ. 4. 5.* hinc nos quoque morborum acu-

torum ac malignorum frequentius Quedlinburgi evenientium cauſam ponimus non ultimam in aquarum ibidem vitiata qualitate, hæ enim variis ſordibus atque ſterquiliniis patent.

Somnus nimius humores reddit torpidos, vappidos atque ſtagnantes, ex hoc Ephemeram vidit *Joh. Rhodius cent. 1. obſ. 3.* vigiliis vero nimiis ſpiritus debilitantur. Idem eſto judicium de quiete, ac de ſomno.

Motus vehementior ſanguinis circulum auget, ſerum ſanguinis blandum abſumit & ſulphur expandit.

In *excretis atque retentis* menſtruorum, aut in viris hæmorrhoidum vel aliarum quarumvis excretionum ſolitarum ſuppreſſio, accuſanda eſt, quia illa quæ natura ſecretioni deſtinavit, ſi retinentur, facile in corruptionem abire valent; Hæmorrhagiæ & Veneris uſus nimius ſpiritus debilitant & corpus enervant.

Ex *affectibus animi* ira ſpiritus quaſi efferatos reddit, circulum ſanguinis auget, & motum humorum turbat, ex gaudio nimio febrim ardentem obſervavit *Rhod. C. 1. obſ. 4.* Timor contra, terror & triſtitia ſpiritus figunt & circulo humorum lentorem quendam inducunt, de febre maligna ex terrore vid. *Th. Barthol. act. Haffn. vol. 2. obſ. 85.*

III. Ex *præter naturalibus Neucrantz. de Purpur.* illam pleuritidi, anginæ, peripnevmoniæ aliisque inflammationibus obſervavit ſupervenientem, & nos quoque illam cum variolis & febre exanthematica ſtricte ſic dicta vidimus. Præpoſtera quoque morborum benignorum tractatio, tam quoad regimen, quam quoad medicamentorum uſum, malignitatem inferre valet vid. *Excell. Dn. Præſ. diſſ. de converſ. morb. benign. in malign. per imperit. medic.*

CAPUT

CAPUT IV.

DIFFERENTIAS SUPPEDITAT.

AFfectus hic (1 ratione Eſſentiæ, & quidem (α Febris ipſius differt à ſimplicibus putridis, quarum cauſæ in ſola putredine quærendæ, unde non ſunt contagioſæ, eſt vero hæc vere maligna, varie medicorum doctiſſimorum etiam ſolertiam illudens providam, jam enim continentis, jam continuæ intermittentis larvata incedebat ſub ſpecie.

(β petechiarum ratione variat, hæ enim (a in quantitate continua ſunt minores, granis miliaribus ſimiles; (b in quantitate diſcreta in aliis erant copioſiores, in aliis pauciores, pro majori vel minori malignitatis præſentia; (c quoad colorem exacte rubent ad differentiam purpuræ puerperarum, (d in qualitate ſunt malignæ, ad differentiam purpuræ ſcorbuticæ benignæ in ictericis, ſcorbuticis, cachecticis.

(γ Ratione vehementiæ, pro majoris vel minoris malignitatis præſentia variat.

(δ Ratione decurſus, maxime diſcrepat, quosdam enim intra 4, 5. dies morti tradebat, in aliis vero intra 7, 14, aut 18 dierum ſpatium ſua decurrebat tempora.

II. Ratione cauſarum varia eſt, pro harum varietate atque numero.

CAPUT V.

DE

DIAGNOSI.

FEbrim hanc indicant imminentem laſſitudo atque gravitas artuum, nonnunquam ſub arthriticorum dolorum ingruit

 ſpe-

ſpecie, id quod ſæpius Excell. D. Kaulitzius obſervavit; parotidum tumor, inflammatio, & dolor accedit quem ſubſequitur horror quidam levis per intervalla recurrens, cum ſuccedente calore non adeo conſpicuo, ut tibi perſuaderes, febris intermittentis ſpeciem eſſe, ſed latet anguis in herba, & malignitatem certiſſime minatur: appetitus eſt proſtratus, cum vomitu graviſſimo in quibusdam ad terminum usque vitæ perdurante, ſitis præter modum urget. Pulſus adeſt celer, frequens ac magnus, inæqualis interdum atque intermittens, cum ſumma ac ſubitanea virium proſtratione; anxietates ſentiuntur præcordiales, per intervalla recurrentes cum tuſſi ſicca ac reſpiratione difficili, dahero die Patienten öffters meynen, ſie haben ſich entzündet.

Dolores capitis intenſiſſimi affligunt, ſomnus in principio adeſt paucus, in augmento vero nullus, unde oriuntur deliria, quæ tamen non ſunt vehementia, præcipue in illis, qui frigidi ſunt, laxioris & mollioris habitus, qui etiam non tanto corripiuntur æſtu: Contra qui calidioris & bilioſioris ſunt conſtitutionis, majorem experiuntur æſtum, majoremque anxietatem, vehementiſſimam cephalalgiam, ſitim inexhauſtam, pulſum celeriorem, ſimiliter delirio tentantur magis furioſo, oculi rubent, torvum vident cũ lachrymarum involuntaria effuſione & inſequente delirio, cujus ratio hæc eſſe videtur, quia delirium fit ab inflammatione cerebri, hæc autem à ſtaſi ſangvinis in ejus vaſis; cvm itaque ſangvis impeditius circa caput circulatur, ſerum ſecedit & irrigando fauces, per glandulas oculorum involuntarie effluit, cruor vero craſſus hærens in vaſis, illa diſtendit ac ruborem parat: ſumma in illis reperitur corporis inquietudo, propter plenariam motus vitalis deſtructionem, & tandem motus convulſivi ſunt metuendi, qui tamen ſtatim aderant in morbi principio interdum, qua in re cum variolis analogi quid habebat, id quod

cum

cum in virgine quadam honeſtiſſima, nunc beatorum numero adſcripta, tum in aliis annotavimus frequentius.

Sudores frigidi copioſi excernebantur, hæmorrhagiæ, & profluvium alvi exſurgebat interdum, communiter tamen alvus erat leviter obſtructa; in nonnullis Dyſuria, in aliis vero plane contrarium obſervabatur, dum continuo quodam urinam reddendi incitabantur ſtimulo; hæc vero quæ reddebatur erat tenuis rubra, nonnunquam ſanorum ſimilis, quæ tamen in morbi declinatione fiebat turbida, cum ſedimento rubro, arenoſo.

Præcipuum vero hujus febris ſignum pathognomicum eſt petechiarum eruptio, quæ interdum primo ſtatim morbi die ſine ulla aliorum ſymptomatum præſentia in ægrotis quibusdam munia adhuc domeſtica obeuntibus, cum vomitu vehementiſſimo & motibus convulſivis, in aliis autem ſecundo, tertio, quarto die vel etiam ſerius, quod tamen accidebat admodum raro, in conſpectum veniebant.

CAPUT VI.
PROGNOSIN EXHIBET.

Morbus hic eſt acutus, malignus atque periculoſus, adeoque in hoc effato *Hipp. l. 2. aph. 19.* nullum certum poteſt dari vel ſalutis, vel mortis indicium, unde medicus judicium ſuum ſuſpendat, non tamen auferens ſpem recuperandæ ſalutis.

Acutus eſt ratione partis affectæ, quoniam hoc pernicioſum virus ipſa cordis penetralia, adeoque fluidi noſtri animalis primariam petit officinam: Periculoſus eſt pro ſubjectorum hoc affectorum ætatis, conſtitutionis ac anni temporis differentia & diſſimilitudine vid. *Hipp. lib. 2. aph. 34.* Periculoſus denique eſt pro majori vel minori ſymptomatum frequentia, proque ſua in genus humanum exercente truculentia, unde ſi plures inde

de abripiantur, erit quoque gravior & pejoris moris: In ſpecie vero parotidum tumor atque inflammatio, quæ cum petechiarum eruptione ceſſat, liberiorem ſangvinis atque humorum circulum oſtendit; ſuperveniens vero petechiarum eruptioni perfectam humorum ſtagnationem notat, unde impeditur deglutitio, adeo ut hanc ob cauſam ægroti potum per nares reddiderint; Calor corporis quo intenſior, eo morbus quoque gravior atque periculoſior erit dicendus. Vomitus ante tempus eruptionis contingens & cum illo ceſſans non vehementer erit timendus, ſed ultra hoc perſiſtens, peſſimi eſt ominis, quia virus iſtud malignum genus nervoſum afficit, & vel per conſenſum tunicam ventriculi nervoſam, vel etiam per eſſentiam lædit; Sitis modum non excedens bona, quia exinde humidum aliquo modo reſtituitur depauperatum, naturamque ſtimulos adhuc ſentire naturales, clare oſtendit, deficiens autem medicum vigilare jubet vid. *Chriſt. Lang. miſc. curioſ. med.* hinc Langius ægrum monere jubet, ut citra appetitum frequentius bibat: Sitis inexhauſta ac inexplebilis mala, propter intenſiſſimum partium internarum incendium, & humidi laudabilis plenariam conſumtionem.

Pulſus celer ac magnus bonus eſt, notat enim naturæ & & ſpirituum animalium robur; celer & parvus malus dicendus ob debilitatam naturam; intermittens non ita fauſti exiſtit ominis, indicat enim ſangvinem ad ſtaſin properantem; *Galenus* tamen *lib.2. de præſag: ex pulſ.* vult multos ſenes cum pulſu intermittente evadere, pueros vero & juvenes non item: ſed ſciendum, quod ſi pulſus æqualiter intermittat, eſſe aleam periculi plenam, propter ſuccumbentem naturam, inæqualiter autem intermittens, ſpem præbet redintegrandæ ſalutis: Anxietates præcordiorum poſt purpuræ ceſſantes eruptionem, naturam monſtrant triumphantem, poſt illam autem remanentes ſunt periculoſæ, nam malignitatem quandam adhuc in receſſu ha-

bent. Dolores capitis intenſiſſimi, cum agrypnia & pavoribus in ſomno, peſſimum præbent omen vid. *Hipp. l. 4. aph. 67*, propter nervoſo generi infixum virus, unde convulſionum & deliriorum exiſtunt principium: Somnus, qui oculis ducitur ſemiapertis lethalis, vid. *Hipp. L. 6. aph. 52.* ob debilitatam facultatem animalem, ſpirituumque animalium depauperationem. Oculi rubri, tenebroſi ac ſqualentes, item tactus atque ſaporis defectus periculum minantur; Auditus deficiens, facta per μετάςασιν criſi naturæ, ſpem certiſſimæ præbet ſalutis; corporis inquietudo & frequens jectitatio mala, ſummam enim turgeſcentiam atque ebullitionem notat humorum. Convulſiones febrim hanc antecedentes non adeo periculoſæ, ſupervenientes vero, aut illam inſequentes malæ atque lethales *Divini ſenis* effato *lib. 2. aph. 26.* hinc quoque *Valeſius* & *Platerus* ſingultum in febribus ardentibus atque malignis utplurimum dixere lethalem, & *Epiphanius Ferdinandus* Deum teſtatur, hoc ſignum in febribus malignis ad mortem prædicendam ſe nunquam decepiſſe; Attamen Excell. *D. Kaulitz* ſingultum in his morbis iterum iterumque obſervavit non usque lethalem, vid. quoque *MNC Dec. 3. ann. VII. obſ. 127.*

Sudores frigidi, copioſi cum hæmorrhagia nariũ apparentes extra diem criticum mali, vid. *Hipp. lib. 4. aph. 37. & 42.* item de hæmorrhagia narium in febri maligna maculoſa lethali vid. *Philip. Hechſtetter. Dec. I. caſ. 4.* quia non ſunt critici ſed ſymptomatici; Alvus leniter obſtructa bona, notat enim motum naturæ fieri à centro ad peripheriam corporis, continuo vero fluens et quidem ab initio periculoſa vid. *Excell. Dn. Præſ. diſſ. de diarrhœa in febb. mal. ſalut. §. XXI.* Urinæ ſuppreſſio mala, cum conatibus vomendi lethalis, indicat enim ſphincterem eſſe vel inflammatum, vel convulſum; continuus è contrario mingendi impetus, in die critico contingens, eſt ſalutaris, quia per hypoſtaſin morbus terminatur ad ſalutem, â primo vero ſtatim

incipiens initio, cum ei adjuncta ſtranguria, malus, nam ſummam humorum innuit acrimoniam, maximamque colliquationem, unde humidum laudabile magis abſumendo, reliquam maſſam humorum ad ſtaſin diſponit; Alvi atque urinæ dejectio, quæ fit non ſentientibus ægris, mala ac lethalis utplurimum dicenda, denotat enim aut ſenſus atque mentis abalienationem, aut extinctum partium naturalium robur, quæ functionibus ſuis præeſſe amplius nequeant: vidimus tamen hujus rei quoque contrarium in fœmina quadam, quæ alvum ſine ſenſu deponebat, nihilo tamen minus euadebat. Urinæ rubræ, tenues ſine ſedimento, malæ vid. *Hipp. lib. 4. aph. 72*, quia ſummum corporis totius indicant calorem, nullamque fieri liquoris heterogenei atque maligni ſecretionem, ſed illum potius ad cerebrum & maſſam ſanguineam detrudi; urina turbida atque craſſa jumentorum ſimilis, & talis ſemper permanens mala, vid. *Hipp. lib. 4. aph. 70*, propter humorum crudorum atque craſſorum multitudinem: Urina clara, ſucceſſu temporis turbida evadens bona, ob inchoatam jam a natura ſecretionem & contagii morboſi ſubactionem. Petechiæ quo pauciores in tanta periculoſiſſimorum ſymptomatum apparent frequentia, eo quoque morbus gravior erit dicendus, monſtrant enim, fore, ut natura ſub hoc onere ſuccumbat; inprimis lethalem pronunciant eventum, ſi retrocedant, poſtquam apparuerunt, quia tunc materia morbifica ad interiora cordis penetralia remeat; quo major atque copioſior è contrario harum fit eruptio, eo quoque ſpes exſurgit major redintegrandæ ſalutis, quia provida natura, vi roboris ſui, virus iſtud ſibi maxime infenſum è corpore atque maſſa ſanguinea eliminat & ad exteriores corporis partes protrudit; non vero intelligimus illam copiam, quæ per errorem atque ignorantiam medentis à ſudoriferis volatilioribus poteſt provocari, ſed illam, quæ à natura ſecernitur cum levamine. Petechiæ, quæ primo ſtatim morbi die erumpunt,

punt, periculoſæ ſunt atque utplurimum lethales, nulla enim poteſt fieri ſecretio ſalutaris morbo exiſtente adhuc crudo; illæ vero, quæ in juſta quantitate continua et diſcreta tertio, quarto die, vel etiam ſerius erumpunt, majorem ſpem præbent ſalutis; Petechiæ cum doloribus articulorum, quales in arthriticis eſſe ſolent, & ſpaſmis conjunctæ, lethalem eventum pronunciant. Facies cadaveroſa pallida, in qua oculi concavi & tempora deprehenduntur collapſa, mala eſt atque lethalis. Reſpectu cauſæ, periculoſior eſt hic morbus, ſi a vitio quodam contingat naturæ inhabitanti, quam ſi à contagio; Periculoſiſſimus vero dicendus eſt, ſi utrumque concurrat.

Ratione decurſus acutorum more, intra 14, 21 dierum ſpatium, qui utplurimum evadunt, vel etiam citius ſua decurrit tempora; & terminatur vel ad ſalutem, vel mortem.

Eventus ſalutis raro fit in his febribus, quantum experientia conſtat, per hæmorrhagiam narium, ſæpius per Diarrhœam, vel etiam ſudores, cum rigore ſalutari vid. *Hipp. lib. 4. aph. 85*, ſudores enim critici teſtantur de liberiori ſanguinis circulo facto, & quaſi naturæ victoria: Diarrhœa critica ſolvit morbum, quoniam poris hepatis antea obſtructis, jam autem reſeratis particulæ ſulphureæ, bilioſæ, acres in ſanguine ſtabulantes jam expeditius ſecernuntur, & ad inteſtina, mediante bilioſo humore amandantur, ſtimulumque talem efficiunt.

Ad mortem terminatur accedentibus convulſionibus, ſudoribus colliquativis, anxietate præcordiali, de tranſitu ſanguinis difficiliori & impeditiori per venas anguſtas & copioſas, factaque ejus in pectore ſtaſi, teſtante, deglutiendi difficultate, hæmorrhagia narium & diarrhœa ſymptomatica.

CAPUT VII.

SISTIT CURAM EX FONTE CHIRURGICO.

CUra tribus nititur indicationibus, *curatoria*, *præſervatoria*, & *vitali*.

Indicatio curatoria abſolvitur remediorum ſubſidiis ex fonte *chirurgico*, *pharmaceutico* & *diætetico* depromptis; Chirurgia nobis primo offert venæ ſectionem, de qua videndum, num in hoc noſtro affectu aliquem afferat, uſum, nec ne? Sed hic magnus à ſe invicem diſſentientium & in partes longe diverſas abeuntium nobis ſiſtitur numerus: quidam enim illam cum *Helmont. lib. de febb. c. 4. §. 33.* fraudulentum appellant ſublevamen, incertumque remedium, ex quo non poſſit ſperari ſalus, falſo forſan hoc innixi fundamento, quod *ſanguis primigenius*, verba ſunt, *Excell. D. Stahl. in diſſ. de err. med. pract. c. 3*, *ſit verus iſte vitæ theſaurus, qui numero idem, per totam vitam homini durare ſoleat atque debeat*; unde leviſſimam hujus jacturam judicant eſſe periculoſiſſimam & fere lethalem, adeoque venæ ſectionem abſolute damnant. Alii nulla in conſilium adhibita recta ratione, Empiricorum more illam promiſcue, in leviſſimo etiam & ſæpius contrario inſtituunt affectu, certiſſimam atque non fallibilem unquam exinde ſibi pollicentes ſalutem. Alii denique, qui ſtrenui medicinæ dogmaticæ atque methodicæ ſunt ſectatores, de ſanguinis miſſione uti in aliis, ſic quoque imprimis in hoc affectu, circumſpectius agendum eſſe exiſtimant, dum ad malignitatem, vires, ætatem atque temperamentum reſpiciunt.

His probe penſitatis uno omnium cordatiſſimorum medicorum ore atque conſenſu memoriæ proditum atque experientia comprobatum legimus, quod hæc in febribus malignis mini-

minime locum inveniat, *Williſ.* enim *de medic. oper. in corp. hum. part. 2. ſect. 3, c. 1.* inquit: *Si cruoris mixtio plurimum ſolvi & peſſum ire incipit, uti in peſte ac febribus malignis, à phlebotomia omnino abſtineatur, quippe ſanguine detracto ſpirituum (quorum intereſt maſſam ſanguineam à putredine atque corruptione vindicare) penus diminuitur, proinde ut omnia in diſſolutionem exitialem tendant:* id quod confirmat *D. Stahl. in diſſ. de ven. ſect. patrocin. ſect. 3. c. 2*, ubi præterea addit, quod in febribus ejusmodi non ſit quæſtio de ſanguine conſumendo, ſed de materia tenuiſſima & ſimul agilisſima vaporetenus è corpore expellenda: & huic utique ſententia velificatur & ratio & experientia. Ratio, qui a detracta ſanguinis portione, pars quoque roboris noſtri vitalis evacuatur, unde poſtea, depauperatis ſpiritibus, ac vaſis ſanguineis exinanitis, vires magis proſternuntur, & natura imbecillior evadit ad extrudendam atque è corpore eliminandam malignitatem. Experientia, dum experientiſſimi ac longo uſu exercitatiſſimi practici eam in hoc affectu deprehendere minus ſalutarem, quin noxiam ſæpius; videri poſſunt pluribus de hac re *Riedl. obſ. 48, M. N. C. dec. 3. ann. VII. obſ. 132, Hechſtett. dec. 1. caſ. 6, Borell. cent. 1. obſ. 55.* Hinc quoque *Bened. Victor Faventin.* dixiſſe fertur, in his febribus, ubi malignitas major, quam febris, à phlebotomia, tanquam à diabolo eſſe cavendum; & quamvis *Leonard. Botall. c. 7. de cur. per ven. ſect.* & cum eo, *Sydenham. ſect. 3. c. 3*, in peſte aliisque febribus malignis ſanguinem in larga detrahere ſuadeant quantitate, ad libras IV, & quidem reiteratis vicibus, illis tamen neutiquam poſſumus aſſentiri, nam quo major ſanguinis detrahitur quantitas, eo altiores malignitas aget radices.

Quod vires atque ætatem attinet, minime locum inveniet in debilitate atque proſtratione virium, quæ huic noſtro morbo admodum eſt familiaris; neque in puerili, aut decliviori ætate, in hac enim ſanguis juſta ſpirituum deſtituitur copia, in illa ve-

ro iſte per ſe eſt imbecillior. Si vero quid movendum, move, & quidem in principio, primis ſaltem morbi diebus, in illis tantum ſubjectis, quæ ſunt temperamenti plethorici.

Quærendum vero adhuc eſt, num V. S. ſit inſtituenda, cum jam maculæ purpureæ apparuerunt? *Riverius* & cum eo *Paul. de Sorbait. it. Bonett. theſ. med. pract. art. 3. de febr. petech.* aliique reſpondent affirmative, hac tamen cum cautela, ut ad tempus eruptionis bene attendatur; ſi enim ſtatim primo vel ſecundo morbi prorumpunt die, illas non criticas, ſed ſymptomicas aſſerunt eſſe dicendas. Sed, cum & harum eruptio motum naturæ ſignificet à centro ad peripheriam tendentem, & petechiæ raro criticè, frequentius vero ſymptomatice erumpant, conſultius illa omittitur, ex cauſis antea dictis; adde quod natura inde in opere ſuo turbetur, ſanitatis cauſa ſuſcepto.

Cucurbitulas Riverius miris in hoc affectu extollit laudibus, dum, poſt inſtitutam ſangvinis miſſionem, ad motum naturæ inchoatum expulſivum continuandum, ſcarificatas adhibere ſvadet; Sed *Petr. Borell. cent. 1. obſ. 40.* hanc ſubnectit cautelam, quod in calore atque impetu ſangvinis majori à cucurbitulis ſcarificatis ſit abſtinendum, harum vero loco commendat cucurbitulas ſiccas, partibus ignobilioribus admotas.

Veſicatoriorum uſus admodum eſt egregius ad evitandam phrenitidem atque exinde dependentia deliria, revellunt enim & materiam ad caput tendentem, ibique generi nervoſo inſidias ſtruentem alio derivant; cum vero unum non ſufficiat, illorum plura partibus diverſis applicare jubent autores, & quidem nuchæ, parti interiori ulnæ in utroque brachio & ingvinibus, felici ſemper cum ſucceſſu; videri de his poſſunt *M. N. C. dec. 3. ann. V. obſ. 167. & ann. IX. obſ. 101. Petr. Borell. l. c. Thom. Bartholin. act. Haffn. vol. 3. & 4. obſ. 44.* Riverius quoque *lib. 17. c. 1.* revellendi fine plantis pedum applicat cataplaſma ex raphanis præparatum, quod poteſt ibidem evolvi.

CA-

CAPUT IIX.
FONTEM APERIT PHARMACEVTICUM.

IN cura Pharmacevtica, quantum fieri poteſt, citò, tutò atque jucundè peragenda & methodicè adminiſtranda, potiſſimum reſpiciendum, (1 ad ſubjectum cauſæ, ſeu mineræ morbificæ latentis fontem, (2 ad cauſam ſeu malignitatem ipſam, & (3 ad ſymptomata hinc inde dependentia, adeoque juxta hæc cura erit inſtituenda.

I. Ad ſubjectum cauſæ reſpicientes autores, primo loco vel purgans, vel vomitorium cum clyſteribus ſæpius injectis adhibent.

Purgantia quod attinet, illa non temere ac promiſcue in uſum ſunt trahenda, dum humoribus multis jam ſalinis, acribus atque heterogeneis particulis impletis, horum uſu novus facile poteſt accedere ſtimulus, ut majora illis inde inducantur incommoda; nam (1. ratione ſalis humores jam nimium reſoluti, magis fiunt tales, & in majorem abeunt colliquationem; (2. ratione acrimoniæ ſalinæ ſtimulantis, noxii pariter, ac laudabiles educuntur humores, qui tamen in tanto artuum æſtu ſollicite erant aſſervandi atque cuſtodiendi, unde diarrhœa non præcavetur, ſed promovetur & vires proſtratæ jam atque labefactatæ magis dejiciuntur, id quod etiam ſufficeret ad deteſtandum hoc in caſu purgantium uſum; & quamvis Excell. Præſes, Patronus noſter ſingulariter colendus, diarrhœam dixerit ſalutarem in *diſſ. de diarrh. in febb. mal. ſalut.* hoc tantum intelligendum eſt de diarrhœa critica, non vero ſymptomatica aut colliquativa, quam clariſſimus autor quoque ab illa diſtingvit: (3 ratione particularum ſulphurearum humores ad majorem expanſionem, & vehementiorem incaleſcentiam diſponunt;

nam

nam ſulphur eſt principium activum, elaſticum, oleoſum, reſinoſum, inflammabile, ideo quoque erit principium ignis, expanſionis, & per conſequens etiam caloris præternaturalis; De agyrta quodam, qui purgante remedio nobili febre petechiali laboranti mortem contraxit vid. *Eckard.* Ungewiſſenhafften Apothecker *p.373.* hinc idem quoque monet, quod purgantia in febribus malignis ſint vitanda, etiam in principio.

Si vero quid urgeat, exempli gratia cum morbum hunc à manifeſta quadam cacochymia, & in primis viis commorantibus cruditatibus viſcidis atque billioſis dependere certum atque exploratum ſit, id quod indicabunt nauſea, oris amarities, borborygmi acidi, bilioſi & nidorulenti, nos primis ſtatim morbi diebus, quando ſcilicet nulla graviora adhuc adſunt ſymptomata, cum *Hechſtetter. dec. I. caſ. VI. & D. Chriſt. Hellwich. obſ. 132. Eph. Germ. dec.3. ann. 7.* inſerta, leniens quoddam benignum propinaremus, qualia ſunt e. g. *Manna, crem. & cryſtall. tartar. tartar. vitriolat. magneſ. alb. fol. ſenn. rhabarb. mixta cum nitroſis, humectantibus, bezoardicis, it. ex compoſitis pilul. balſam. Becher. D. Stahl. tartar. Quercet. Alexipharmac. D. Kaulitz. &c. vel Rec. aqu. fl. acac. ulmar. ana unc j. mann. calab. elect. drachm. VI. ſyr. roſ. ſolut. drachm. V. M. D. S.* Abführendes Tränck-lein auf 1. mahl zu nehmen.

Sal volat. vitrioli, quod ex capit. mort. vitrioli, ex deſtillatione olei vitriol. reſidui & borrac. Venet. juſta proportione, ſingulari quodam ſublimatur artificio & colore ſperma ceti æquat, in febribus malignis veſperi a ſcrupulo uno ad drachm. ß exhibitum, arcani inſtar laudatur à Gallis, ideo quod leniter alvum ſolvit, & materiam in primis viis commorantem educit felici cum ſucceſſu: ſic quoque *materia perlata à ſcrupul. ij ad drachm. j.* data in febribus hiſce eſt egregii uſus, qua de exſtat locus apud *Werloſchnium in epiſt. IX. & XVI. tractatui ſuo de curatione verno autumnali* annexis. Commendari hic quoque meretur

retur *decoctum iſtud laxativum*, quod paratur ex *tamarind. mann. & taleolis citri* gratiſſimi ſaporis, in calore nimio, & ſic etiam in noſtro affectu valde proficuum, cujus deſcriptionem vide ſis in *Excell. Præſ. diſſ. de præſtantia mal. citr. in med. c. 4.*

Vomitoria ab autoribus variis miris in hoc affectu extolluntur laudibus; ſic *Rulandus c. 7. de lue Hungar.* ita loquitur: *qui ſunt ad vomendum faciles, viriumque robore adhuc valentes, citius à fomite malignitatis liberantur, minusque periclitantur ſævitia luis vomitorio accepto: Hartmann. in prax. chymiatr. p. 357.* huic accedit ſententiæ, dum ait: *In febribus malignis curandis feliciorem modum invenire fas non eſt, quam qui à vomitione incipit, & per media neceſſaria tandem in confortantibus deſinit, vid. Werloſchnig. l. c.* Cum vero vomitoria volatilitate atque irritatione præ purgantibus adhuc polleant majori, & in hoc noſtro affectu, ſpontanea quædam utplurimum ad vomitum adfuerit propenſio, de illorum uſu provide admodum ac circumſpecte erit agendum; Inprimis vero ſi quid urgeat, benigniora erunt eligenda, & quidem in principio, qualia ſunt *tart. emet. à gr. j, ad ij, cum crem. & cryſtall. tartar. vitriol. emet.* item *aqua benedict. Ruland.* qua *D. Simon Paulli de febr. malign. p. 95.* ſe cito, tuto, atque jucunde cum tertianas, tum febres malignas ſæpe abegiſſe ingenue fatetur: de horum vero uſu imprimis valet iſtud: In principio, ſi quid movendum, move, poſtea vero quieſce.

Clyſteres *Riverius & cum eo Hechſtett.* mire deprædicat, dum illos per totum morbi decurſum, ad educendam ex inteſtinis atque abſtergendam materiam viſcidam, bilioſam, acrem, non obſtante alvi etiam fluxu adhibere jubet, paratos ex emollientibus, abſtergentibus atque refrigerantibus vitatis tamen ſtimulantibus & purgantibus, diarrhœam excitantibus majorem.

II. Cauſa ſeu malignitas cum ſit principium quoddam heterogeneum, fermentificum, flammulæ vitali noſtræ & maſſæ humorum maxime infenſum, eique per aërem communicatum,

eo omni cura atque induſtria erit allaborandum, ut fermentum iſtud malignum, quo poteſt fieri citius è corpore per inſenſibilem tranſpirationem & lenem diaphoreſin eliminetur & ſanguini ſua ſyſtaſis ac craſis reſtituatur.

Finem hunc ut obtineamus adhibenda ſunt bezoardica, non volatilia, quorum ſcilicet uſum propter rarefactionem atque reſolutionem, quam humoribus inducerent adhuc majorem, iterum iterumque deprehendimus minus proficuum, quæ ſi quibusdam ex cauſis indicentur, non niſi refracta doſi ſunt adhibenda; ſed (α media qualia ſunt *tinct. bez. Wedel. Mich. Rolfſinc. Eſſ. alexipharm. D. Præſ. Stahl. eſſ. myrrh. balſ. ſpirit. theriac. ſimpl. & camph. bez. Wedel. Elix. alexipharm. D. Kaulitz. eſſ. ſcord. ſerpentar. virgin. &c.* (β fixa, quæ inſimul agunt abſorbendo, motum humorum nimis efferatum inhibendo & ſanguini ſuam craſin reſtituendo v. gr. *antimonium diaph. C. C. phil. & uſt. lap. cancr. mater. perl. unicorn. ver. terr. Lemn. & ſigillat. omnis generis, bezoard. Jovial. lunar. ſolar. lap. bez. or. & occid.* item ex compoſitis *pulv. bez. Wed. maj. & min. Sennert. bez. Angl. alb. pann. rub. epilept. March. cord. Dorncr.* & innumera alia ex materia medica huc repetenda mixta invicem cum nitroſis, camphoratis, cordialibus, cinnabarinis, antepilepticis, aliisque pro re nata varie immutandis, item ex acidulis *Mixt. ſimpl. rectif. clyſſ. antim. tinct. papav. rhœad. &c.* Calculi in hominum veſicis reperti vim diaphoreticam, tempore ingentis illius peſtis, quæ ann. 1624 & 25 Leidam & reliquas fere Hollandiæ civitates miſere devaſtavit, in penuria lapid. bez. Bontius expertus eſt ſatis egregiam atque præſtantiſſimam vid. *Robert. Boyle de utilit. philoſ. experiment. exercit. V, c. 5. p. 223.*

Si propter nimiam ſanguinis ebullitionem atque humorum colliquationem, macularum retardetur proruptio, id quod evenire in quibusdam ſolet, profunt quam maxime acidulata, & diaphoretica fixa cum nitroſis v. gr. *Rec. antim. diaph. conch.*

ppt.

ppt. bez. mineral. nitr. tabul. ana ſcrup. unum pulv. viperar. Ital. ſerpentar. virgin. ana gr. XV. M.

Potui ordinario inſtillari poterit *clyſſ. antim.* vel *tinct. papav. rhœad. fl. 4. cordial.* item *ſpirit. ſic dictus regius, ex ſpirit. roſ. ſalis, ambr. & confect. alkerm.* paratus, ad guttulas aliquot, ſpiritus hujus regii deſcriptionem vid. in *Excell. Præſ. B. Patris theſauro Pharmacevtico.*

Interponi his poſſunt potiones diapnoicæ, diluentes atque temperantes ex aquis bezoardicis deſtillatis v. gr. *aqu. ſcorzon. ulmar. ſambuc. calend. ſcord. card. bened. Mar. cinnamom. borraginat. & bugloſſ. ceraſ. nigr. C. C. citrat. cord. H. S. frigid. galeg. aquileg. &c. Rec. Aqu. ſcorzon. acac. card. bened. ana unc. ij, fl. til. cinnam. borraginat. ana unc. j antim. diaph. matr. perl. lapid. cancr. præparat. ana drachm. ſemis cinnab. nat. præpar. ſcrup. unum Mixtur. ſimpl. rectif. drachm. unam ſemis ſyr. acetoſ. citr. ad grat.* M. Item emulſiones ex *ſeminibus card. bened. Mar. citr. aquileg. napi toſti* v. gr. *Rec. ſem. card. bened. aquileg. citr. ana drach. duas, aqu. ſambuc. flor. calend. ulmar. ana unc. unam, til. borrag. ana unc. ſem. F. l. a. Emulſio colat. adde ocul. cancr. drachm. unam ſach. perlati q. ſ. S.* Kühlende Milch &c.

III. Ad ſymptomata quoque in ſpecie erit reſpiciendum, & quidem in tumore tonſillarum deprehendimus proficuum emplaſtr. de melilot. cum diaph. Mynſ. & oleo amygdal. dulc. calide malaxatum & applicatum, item ſacculos ex herbis reſolventibus, diſcutientibus atque paregoricis paratos, ex *flor. chamom. Rom. melilot. verbaſc. herb. abſinth. cherefol. cum croc. myrrh. & camph.* calide in forma ſicca, vel ſi nihil impediat cum lacte coquendos & applicandos; Interne ad arcendam inflammationem poſſunt præſcribi varia gargariſmata ex *aqu. nymph. plantag. roſar. prunell. ſemperviv. addito nitri depurat. & ſyrup. cujusdam parum;* vel etiam gargariſma minoris apparatus poterit eſſe ſequens, quod fit ex decocto herb. theæ, aut decoct. hord.

mundat. & nitr. antimoniat., non neglectis diaphoreticis atque reſolventibus internis.

Si adſunt vomitus enormes, illi refrænandi ſunt antiſpaſmodicis, roborantibus, interne & externe adhibitis v. gr. *Rec. pulv. bez. Angl. epilept. March. ana ſcrup. duos cinnab. nat. præparat. vel cinnab. antim. ſuccin. ana ſcrupul. unum caſtor. præp. gr. vj ol. citr. ver. gt. j. M.* Si vero medicamenta per vomitum rejiciantur, tunc obſervandum quod *Sydenh. de febr. peſtilent. ſcribit p. 166. quod ſi vomitio interpellat, medicamentum ſudoriferum tantiſper propinare differo, donec ſolo tegumentorum pondere ſudor promanare incipiat. Nam cum materiæ morbificæ radii, verſus ambitum corporis ſeſe exporrigunt, illico alvi profluvium & vomitiones, ab eisdem introrſum reflexis, ac in ventriculum & inteſtina decumbentibus provenientes ultro ſedantur: Riverius* hoc in caſu mire dilaudat, *ſal abſinth. ad drachm. unam* in cochleari ſucci limonum recentis exhibitum. Externe ventriculo poterit imponi ſequens vel aliud emplaſtrum: *Rec. empl. de bacc. laur. unc. duas theriac. Androm. drachm. duas ol. nuciſt. expreſſ. drachm. unam olei deſtill. carv. fœnic. menth. ſuccin. ana guttas tres* M. Vel ſi hoc minus arrideat, quia exinde nonnulli pororum metuunt obſtructionem & macularum retardationem, loco hujus poterit adhiberi *balſ. vit. Schrœd. Dn. Præſid.* illinendo illo regionem ventriculi & deſuper ponendo linteamina calida, vel quod melius ſacculum calidum ex herbis ſtomachicis, roborantibus atque nervinis paratum.

Siccitati & ariduræ oris ac linguæ conſulitur, ſi os ſæpius cum decoct. herb. theæ in quo tantillum lapid. prunell. fuit ſolutum eluatur, item aqua rubra ad fauces, vel etiam mucilag. ſem. cydonior. aut gelatin. C. C. citrat. humoris vero ſalivalis aliquo modo reſarcitur defectus, ſi ægro tantum bibere concedatur, quantum expetit, ubi tamen loco potus ordinarii eſſe poteſt decoct. hord. cum C. C. & ſcorzon. addito ſucco citri, vel etiam potus herb. theæ.

In

In ſubitanea virium proſtratione danda ſunt analeptica, cordialia, reficientia interna & externa v. gr. *Rec. Aqu. fl. til. borrag. Samb. acac. ana unc. iſemis è typh. C.C. citrat. unc. unam: corall. alb. matr. perl. lap. cancr. præpar. antim. diaph. ana ſcrup. unum ſpirit. theriacal. ſimpl. drachm. unam ſemis Eſſ. ambr. ſcrup. unum ſyr. fl. til. q. ſ. M.* Externe ad cor & pulſus poſſunt applicari ſacculi ex *ſpeciebus pro epithemate cordis, rad. contrayerv. ſerpent. virginian. Myrrh. fl. anth. croc. & camph. parati*; item epithemata ex *aqu. carbuncul. cum moſch. flor. ſambuc. perſic. acet. rutac.* quæ tamen fugienda ſvadet *Wedel. exercit. pathol. therapeut. exerc. 1. c. 5.* maxime ſi ſint frigida, & aquoſa, ne ſcilicet ab illis impediatur diaphoreſis, & malignitas à peripheria ad centrum propellatur; Quod ſi autem applicanda videntur, calida ſaltem atque ſpirituoſa trahantur in uſum.

In agrypnia emulſiones ante memoratæ habent locum, additis *ſemin. 4. frigid. maj. papav. alb.* non neglectis bezoardicis malignitati debitis; Externe temporibus illinantur balſamica ſuaveolentia, ſulphure ſuo blando, vaporoſo ſpiritus animales placantia, eorumque motum efferatum demulcentia v. gr. *balſam. Cellenſ. apoplect.* variorum autorum & multa alia, vel ſequens ungventum: *Rec. Ol. nuc. moſch. expr. unc. ſemis, ol. lavendul. major. citr. ſalv. chamom. Rom. carv. deſtill. ana guttas ij. M.* De delirio febrili cum pertinaciſſimis vigiliis cerebro ruffi canis recentiſſimo, *in aqv. nymph. lut.* cocto, & croco conſperſo, ſedato *vid. Paullin. cent. 4. obſ. 64.*

Si morbo huic ſuperveniunt motus convulſivi, adhibenda veniunt antepileptica, antiſpasmodica, nervina, v. gr. *aqua fl. til. lavend. roſ. mar. epilept. Lang. hirund. c. caſtor. ſpecif. cephal. Mich. raſur. ungul. alc. cran. human. cinnabar. antimon. nativ. ſuccin. caſtor.* & ex his compoſiti pulveres epileptici variorum autorum, aliaque innumera ex materia medica ſatis nota, varie inter ſe miſcenda; *Höfer. in Hercul. med. l. 6. c. 2.* pingvedinem, inſtar ceru-

 minis

minis aurium flavam, quæ reperitur infra cervorum oculos, hoc in caſu mire extollit; & *Primiroſ. lib.4.c.16.* lachrymarum cervi facit mentionem, illasque pariter dilaudat.

In ſuperveniente ſingultu *D. Kaulitz* præter jam memorata antepileptica, nervina *oleum bezoard. Wedel.* ad mentem *Excell. Præſ. in diſſ. de præſt. mal. cit. oleo citr. compoſitum, ad guttas iij* vel ultra, in vehiculo conveniente exhibitum iterum iterumque deprehendit proficuum, ſalutari cum effectu.

Ad hæmorrhagias ſymptomaticas præcavendas *Dolæus Encyclop. med. dogm. l. 4. c. 5*, epithema commendat, ex ſucco ſemperv. acet. nitr. & camph. paratum & teſtibus applicatum; Præſentes vero ſedant nitroſa diluentia, abſorbentia, colliquationi humorum debita, pariter ac diluentia v. gr. *Rec. aqv. ulmar. acac. burſ. paſtor. ana unc. duas cinnam. cydoniat. unc iſs corall. rubr. præpar. lapid. canc. ana drachm. ſemis nitr. depur. ſcrup. unum, tinct. corall. drachm. unam ſyr. acetoſ. citr. unc. unam M.* Tali porcini calcinati, in aqu. tormen till. ad drachm. un. exhibiti, vim, in ſedandis hæmorrhagiis, ſatis egregiam vid. apud *Paullin. cent. 4. obſ. 65*: vitanda tamen maxime ſuademus ſtyptica, quæ malum non tollunt, quin potius augent.

Inter topica, quæ hæmorrhagiis ſedandis inſerviunt, ab autoribus paſſim recenſentur varia; ſic quidam lapid. hæmatit. item bufonem exſiccatum, vel vitriolum cyprium, in utraque manu, vel ſub axilla detinere jubent; burſ. paſtor. in una, & jaſpid. in altera manu retentione, hæmorrhagiæ à *Langio* certo ſedari dicuntur experimento vid. pluribus *Wedel. amœnit. mater. med. l. 2. ſ. 2. c. 19*; Cum vero hæc omnia propter actuale frigus, & vim ſtypticam agant medicamentis illis inhabitantem, potius iſta omittuntur, quoniam exinde etiam malignitatis à peripheria adcentrum poteſt fieri regreſſus; Sin hæmorrhagiæ modum excedant, gutta una atque altera cruoris ſtilletur ſuper pulverem

rem ſympatheticum *à Wedelio l. c.* deſcriptum, vel etiam ſuper caput mortuum vitrioli, felici admodum cum ſucceſſu.

In diarhœæ cura *pulv. bez. Angl. epilept. Marcb. cord. Dorncrell. corall. rubr. & alb. terr. ſigill. omnis gener.* omnem implent paginam. Ceterum in genere hic monendum eſſe, operæ duximus pretium, quod in hac cura ex experientia *Excell. Præſid. D. Stahl. & D. Helwich. l. c.* ab adſtringentibus, volatilioribus, atque opiatis, imo à regimine calidiori in & externo, niſi quid urgeat, ſollicite ſit abſtinendum, quia ab hoc humorum productam colliquationem, ab illis vero, adſtringentibus ſcilicet atque opiatis, ſudoris alias ſalutaris impeditam obſervarunt excretionem.

In macularum retroceſſione bezoardica volatilia, calidiora, cum regimine calidiori injungenda externo.

Præſervationis ergo autores varia commendant amuleta, ex venenis, nempe ex *arſenico et mercurio* parata, cordique appenſa, ex quibus tamen nullum fere autores varii obſervarunt uſum, ſed quod ſæpius morbis ejuſmodi contagioſis anſam præbuerint majorem vid. *D. Bohn. diſſ. de prophylax. peſt. dub. § 23. item Dn. Præſid. diſſ. de method. curand. peſtem § 19. & Bernhard. Verzaſch. obſ. 66. Magnificus Wedel.* loco amuleti *radic. colchic. & plantag.* commendat in pectore geſtatas vid. *Wedel. diſſ. de plantagine c. 3.* ſed majori cum fructu commendanda ſunt varia quæ proſtant maſticatoria, maxime cum à *Dn. Dobrezinski in M. NC. dec. I. an. 9, obſ. 170.* ſalivæ ſæpius reiterata ejectio, tanquam optimum peſtis & febrium malignarum commendetur præſervativum, quoniam lympha eſt miaſmatum vehiculum; ex horum numero ſunt *myrrh. cubeb. rad. Zedoar. galang. cortic. citr.* de quorum vi balſamica à morbis malignis, imo peſte ipſa præſervante videri poteſt *D. Præſid. diſſ. ſæpius allegata*, tempore matutino maſticata; eandem quoque ob cauſam herbæ nicotianæ, cujus fumi dulciſſimum nectar amatores tantopere æſtimant, uſum concedimus

mus moderatum. *Excell. Dn. Præſes* præſervandi fine adhuc commendat, *decoct. veronic. & ſcord.* quia ſanguinem fluxilem ſervat, putredinem arcet, dyſcraſiæ atque malignitati humorum reſiſtit.

Optimum vero ſtatuimus eſſe præſervativum, ſi animi affectus, curæ mordaces, timor, terror & triſtitia exulent, & animus ſit tranquillus atque inconcuſſus; hinc quoque *de peſte per Muſicam curata* verba ſunt *Dan. Georg. Morhoff. in diſſ. de vitr. per voc. ſon. rupto c. 17, antiquis autoribus traditur, à qua ſaltem præſervari potuiſſe credibile eſt, cum per Muſicam excitati ſpiritus animales vividi ſemper & efficaces, facile diſpulerint maligni aëris nebulas, quæ ſpiritibus, per motum & quietem, quaſi fixis, facilius ſe inſinuant atque humores & ſanguinem ad fermentationem diſponunt:* de febre maligna per Muſicam curata poterunt evolvi *MNC. dec. 3. anno IX. obſ. 27*, ſed hæc obiter, properamus nunc ad diætam.

CAPUT IX.

DIÆTAM PRÆSCRIBIT.

Diæta in VI. rerum nonnaturalium legitimo, & ad hunc affectum maxime accommodato conſiſtit uſu;

Aër ſit temperatus, inter calidum & frigidum medius, purus, & ſi de contagio fuerit ſuſpicio, variis ſuffimigiis correctus v. gr. *myrrh. ſuccin. alb. fragrant. thur. maſtich. fl. lavendul. roſar. rubr. &c.* vitetur e contrario frigidus atque humidus.

Cibus ſit εὐπεπτος καὶ εὐχυμος v. g. juſcula caponum galli gallinacei, carnis vitulinæ, hordei mundati &c. Vitandi vero ſunt aromatibus conditi, nimis ſalſi & durioris concoctionis.

Potus ſit tenuis, tepidus, clarus ac defæcatus v. gr. cereviſia ſecunda, potus herbæ theæ, decoct. hord. c. C. C. & ſcorzoner. addito ſucco citri ad gratiam; fugiendus frigidus, turbidus atque ſpirituoſus, adeoque vini uſura ægris plane erit interdicenda,

da, licet *Mangett. bibl. medic. pract. tom. 2, lib. 6, p. 199.* vini uſum in febribus malignis concedat, dicens: *Vinum per quam optimum eſt, ſed ſit modicum & dilutum; ſolo quippe vini uſu plerique à febribus malignis liberati referuntur, eſt enim cardiacum, ſimulque alexiterium & ſudorificum, ſpiritus vivificans & putredini reſiſtens;* idem hoc *Raymund. Joh. Fortis lib. de febb. p. 280.* confirmat; vini rubri uſum in variolis & ipſa febre maligna *Paullin. cent. 2. obſ. 22.* invenit ſalutarem; Pleuritidem vini potu ſedatam refert *Joh. Rhod. cent. 2. obſ. 16.* ubi quoque exſtat, quod Cæſar Crivellatus in febre maligna, quin & petehiali ipſa, ex vini potu convaluerit, illiusque uſum in plurimis poſtea deprehenderit utiliſſimum; de ſalubritate vini in petechialibus febribus *vid. Ephem. Germ. curioſ. dec. 2. ann. 4. obſ. 169. & ann. 6. obſ. 20. item ann. 7, obſ. 145.* Sed quæ medicorum iſte Cicero, *Celſus* habet verba, hic non incongrue apponere licebit:

Sæpe quos non reſtituit ratio, temeritas adjuvat.

Somnus quovis modo procurandus, ſitque moderatus: *Vigiliæ* vero nimiæ abſint ex cauſis jam notis.

Motus quilibet violentus, & frequens corporis jectitatio ac denudatio vitanda, item monente *Excell. Præſide*, fugiendum eſt, ne ægroti diutius corpus in erecta teneant poſitura, ſive ſurgendo, ſive in lecto ſedendo, quia morbi vehementia mirifice inde augetur, ſentiunt enim poſt talem ſitum, debilitatem maximam, animi deliquium, anxietates circa præcordia, quin imo maculæ quandoque recedunt, cujus cauſa non ab aëre frigido externo arceſſenda, ſed quia in malignis cum ſpiritus & vires deficiunt, ſyſtole cordis, qua ſanguis ejicitur in arterias debilis & imbecillis eſt, unde ad ſanguinem perpendiculariter ſurſum movendum ad caput non ſufficit, cum perpetuo motus perpendicularis gravium ſurſum valde ſit difficilis; quandocunque itaque cerebrum ſufficiente ſanguinis affluxu deſtituitur, ſpiritus etiam pauciſſimi generantur & ſeparantur in cerebro, à quorum

ceſſante influxu poſtea cor motum ſuum plane amittere incipit, unde animi deliquium, extremorum frigus, pororum conſtrictio, exanthematum retroceſſio, & quæcunque tandem per tranſpirationem erant ſeparanda, ſanguini denuo admiſcentur & novas alterationes inducunt; *Quies* tum corporis, tum animi diligenter injungenda ægrotis.

Excreta reſpondeant ſemper ſtatui ægroti; dum vero alvus leniter obſtructa hoc in affectu ſit minus periculoſa, itaque hæc non temere erit ſollicitanda: Sin ſit pertinaciſſima & anxietates inde augeantur præcordiales, illa officii ſui erit admonenda clyſtere quodam emolliente.

Animi pathemata cane pejus & angue fugienda; animus è contrario ſit quietus ac tranquillus, in Deo ejusque voluntate placide acquieſcens divina, & ab hac morbi hujus dubii admodum atque ancipitis vel ſalutis, vel mortis, fide inſtructus firmiſſima in Chriſtum expectans eventum.

Sed ut ne exiguos diſſertatiunculæ transgrediamur terminos, rivuli nunc erunt claudendi. Antequam vero hoc facimus, illi, qui eſt omnium laudandarum rerum autor atque creator, æternusque ac perennis bonorum omnium fons & ſcaturigo, Deo pro conceſſis viribus grates agimus decentes atque immortales, petentes, ut nobis divini ſui Numinis gratia, clementer porro adeſſe haud dedignetur, quo omnibus noſtris laboribus cœptuumque moliminibus feciliſſimus, ei ipſi glorioſus, patriæ vero & proximo ſalutaris imponatur.

FINIS.

Quis

QVis fiet affectus, tua diſſertatio monſtrat
Purpura, quæ membris ſtigmata fœda parat?
Hæc TIBI, quæ multis luctum proferre ſolebat,
Purpura decernit tegmina purpurea,
gratVLor aC VoVeo, tIbI DIVI nVMInIs aVra
annVat, Vt præſto ſItqVe operI VsqVe tVo.

Ita nepoti ſuo ex ſorore de partis ſummis in arte ſalutari honoribus animitus gratulatur

MICHAEL KAULITZ, D.

O*Mnia jam lugent, eſt jam triſtiſſimus annus,*
Terraque marmoreo candida facta gelu.
Demiſere ſuos arbuſta virentia crines,
Atque ſuus pratis ceſſit honor nitidus;
Agricolæ haud reddit tellus ſata læta labori,
Haud olitor carpit pendula poma manu.
Sed tibi, *mi* SCHWEBI, *meſſem definit opimam*
Et dignam meritis alma Salana tuis.
Macte novis gradibus, ſummos tibi *grator honores,*
Quos Daphnes hodie dividit alma manus.

Hiſce agnato ſuo honoratiſſimo fauſtæ gratulationis ergo applaudit

JOH. OTTO ZÜLICH,
Jenenſ. Med. Dd.

ITe leves animæ, mentis quibus ardor & alti
Ingenii ſtellis induſtria proxima ſordet!
Nil mihi vobiſcum: tenebris & pulvere dignus
Torpidus eſt venter; quid? docti gentibus orbis

Sper-

Spernitur, ac icon turpiſſima mortis habetur.
Hæc *Cilices* ſapiant, & ſint τρεῖα κάππα κάκιστοις
Dicta, tenent quorum immemores oblivia mentes.
Longe aliter ſentis, cui vis eſt ignea celſi
Pectoris, ac horum eſt teſtis pia Jena laborum.
A teneris Coi *tibi* lecta ſerena papyrus,
Quæque Galenorum medicis ſchola tradit Achivis;
Cuncta modernorum quoque pagina nota medentum eſt
Hinc *Tibi Doctori medico* bene ſingula cedant.

Nobiliſſimo & Experientiſſimo Dn. Doctorando Schwebio, agnato ſuo æſtumatiſſimo de ſummis in Medicina honoribus in Regia Fridericiana legitime impetratis gratulatur ex Salana celeberrima

ALBERT. CONRAD. KAULITZ,
Quedl. Philoſ. & Medic. Cultor.

Sonnet.

HErgäen, die vorlängſt Herr Schwebens Trieb geſehn,
Wie Er ſich jederzeit an ihrer Kunſt ergötzet
Wie Er der Tugend Bild dem Hertzen eingeätzet,
Und der Gelehrſamkeit beſtrebte gleich zu gehn;
Gefiel der muntre Fleiß, auch aus der maſſen ſchön.
Wie Sie Jhn nun darum vor andern werth geſchätzet,
Ward ihm, von ihrer Hand, der Purpur aufgeſetzet,
Um den erhaltnen Preiß, nach Würden, zu erhöhn!
Fridriciana läſt Jhn tauſend Cräntze winden,
Und Pallas will ſein Lob in ſo viel Reimen binden:
Was wird denn, Werther Freund! mir annoch übrig ſeyn
Jhn, dem Verdienſte nach, anietzund, zu beehren?
Er iſt ſein eigen Lob: wie ein koſtbahrer Stein;
Drum will ich ſeinen Preiß in einen Glückwunſch kehren.

Mit dieſen wenigen wolte ſeinen geehrteſten Freunde zu denn längſt verdienten Ehren ſchuldigſt gratuliren

JOHANN ANDREAS CONRADI.
Oſterod. Hannov. Med. Cult.